

- Samostalniška zveza je zveza samostalnika in dodatkov
 - Toporišič (2001) loči med priredno, podredno in pristavčno zloženimi samostalniškimi zvezami.
 - Takšna delitev je rahlo neuporabna, saj so že priredno zložene samostalniške zveze lahko zelo različne med seboj. Lahko imamo namreč priredno zložene zveze iz dveh ali več zloženih samostalniških besed (recimo (1), kjer so priredno zloženi notranji deli samostalniške zveze), lahko pa sta sestavljeni kar dve celotni samostalniški zvezi, recimo (2) in (3). Primera (1) in (2) imata precej malo skupnega, kar se tiče vrste priredne zloženosti, zato pa imata precej več skupnega glede svoje notranje zgradbe. Po drugi strani imata primera (2) in (3) precej malo skupnega glede notranje zgradbe samostalniške zveze, imata pa precej skupnega na ravni priredne zloženosti. Primera (1) in (2) imata na ravni notranje zgradbe samostalniške zveze precej več skupnega z nezloženimi zvezami tipa *trije veliki avtomobili* (dejansko bi taka zveza bila podredno zložena).
 - (1) *nekaj rdečih koles in avtomobilov*
 - (2) *dve srebrni kolesi in trije rdeči avtomobili*
 - (3) *Kekec in Mojca*
- Smiselnejša delitev se zdi, na enostavne in podredno zložene samostalniške zveze. Četudi so vsaj nekatere enostavne samostalniške zveze zgradbeno popolnoma primerljive s sestavljenimi. Kakršnakoli površinska klasifikacija bo namreč vedno opisala le nekaj površinskih lastnosti samostalniških zvez.
 - Površinsko gledano (= po Slovenski slovnici) so samostalniške zveze *Peter, miza* in recimo *dežurni* vse nestavljene in posledično enake. Vendar je najverjetnejša analiza posamostaljenih pridevnikov, kot je naprimer *dežurni*, gotovo bolj zapletena in vključuje tudi neizgovorjen samostalni, kar iz površinsko nesestavljene samostalniške zveze naredi podredno sestavljeno samostalniško zvezo.
- Priredno zložena samostalniška zveza sta zelo verjetno le dve samostalniški zvezi. Kaj dosti več se tu ne da dodati. Sestavljene samostalniške zveze, podobne primeru (1), so bolj zanimive. O njih bomo kaj več povedali kasneje.
- Bolj pa se bomo poglobili v podredno zložene samostalniške zveze. Površinsko gledano, jih lahko razdelimo na jedro ter prilastek, s tem, da je prilastek lahko na levi ali desni strani samostalnika
 - **Levi prilastek** (oz. vse kar se nahaja pred jedrom) je tipično ujemalni pridevnik oz. kaka druga pridevniška beseda
 - pridevnik *velika hiša*
 - števnik *dve hiši, pet hiš*
 - svojilni zaimek *njegova hiša*
 - Izjemoma so levi prilastki tudi neujemalni: *poceni blago, nje pogledi, špica film ...*
 - Med levimi prilastki so velike razlike. Ločiti bi bilo treba vsaj pridevnike od ostalih sestavin samostalniške zveze. Tudi znotraj posamičnih skupin najdemo odstopanja: števniki se recimo ne obnašajo enotno, pravi (pridevnikom podobni) prilastki so le '*ena, dva, tri, štiri*'
 - **Desni prilastek** (oz. vse kar se nahaja za jedrom) je krovno ime za zelo različne stvari:
 - goli pridevnik: **stavba velika* (je nemogoč ob nevtralni intonaciji)
 - pridevniška zveza *stavba velika kot hrib* ujemalni desni pril.
 - samostalni *človek žaba, Stric Cene* ujemalni
 - Hotel Turist, Slika Dorigana Greya* neujemalni

Zgradbe samostalniške zveze se bomo lotili bolj metodično. Za začetek se lahko vrnemo nazaj na točko, ko smo govorili o navezovanju. Tam smo opazovali, da se povratno osebni in povratno svojilni zaimki lahko navežejo tudi na „osebek“ znotraj samostalniške zveze, kot to vidimo v primeru (4a). Ker se nismo hoteli odreči generalizacijam glede navezovanja, smo omenili možnost, da znotraj samostalniške zveze najdemo enako zgradbo kot v stavku. Nadalje vidimo, da je navezovanje možno le v eno smer, ime v položaju levega prilastka lahko navezuje anaforične izraze v desnem prilastku, ne more pa ime na položaju desnega prilastka navezovati anaforične izraze v levem prilastku. Iz tega jasno sledi, da ima samostalniška zveza notranjo zgradbo.

- (4) a. *Kekčev_i opis samega sebe_i / Petrova_i slika svoje_i mame*
 b. **svoj_i opis Janeza_i*

Spomnimo se lahko tudi, da je podobno kot glagol tudi samostalnik pripisoval udeleženske vloge ter da smo podobno kot ob glagolu stavčna dopolnila opazovali tudi ob samostalniku. Vse to nas napeljuje na hipotezo, da sta zgradbi samostalniške zveze in stavka v marsičem sorodni. Tej hipotezi bomo sledili in iskali razčlenjeno zgradbo samostalniške zveze.

Kjerkoli se lahko pojavi samostalniška zveza, se načeloma lahko pojavi kakršnakoli samostalniška zveza. Seveda je pomembno, katera samostalniška zveza se pojavi kje zaradi pomena stavka, ne bo pa kompleksnost samostalniške zveze vplivala na slovnično pravilnost stavka. Iz tega lahko sklepamo, da interna zgradba samostalniške zveze ni pomembna za zgradbo stavka, kar pomeni, da so samostalniške zveze res samostojne in torej še toliko bolj podobne celotnim stavkom.

Približno takšno funkcijo kot jo v stavku opravlja glagol, jo v samostalniški zvezi opravlja samostalnik, ki je načeloma edina nujna sestavina samostalniške zveze. Pravimo načeloma, ker obstajajo tudi samostalniške zveze brez prototipičnih samostalnikov, recimo osebni ali nedoločni, vprašalni itd. zaimki:

- *jaz, ti, on ...*
- *nekdo, nekaj, vsak, nihče ...*
- Ali pa posamostaljeni pridevniki, ki ravno tako niso samostalniki (zgoraj smo omenili možnost, da se v teh zvezah dejansko nahaja neizrečen samostalnik).
- *ta beli, ta rdeči, dežurni ...*

Podobno kot imamo v stavku nad glagolom celo serijo funkcionalnih besednih zvez, celoten stavek pa naj bi dejansko bil časovna zveza (oz. zveza časovne morfologije) tudi nad samostalnikom z lahkoto najdemo funkcionalne besednih zvez.

- Dejansko jedro samostalniške zveze, naj bi bil določilnik = determiner (določni in nedoločni členi, kvantifikatorji itd.)
 - Določilniki določajo tip samostalniške zveze, ali je določna ali nedoločna, kakšen je njen pomen, kakšne so njene skladenjske lastnosti itd. Podobno tudi znotraj stavka jedro časovne zveze določa ali bo stavek nedoločniški polstavek ali stavek z izraženo časovno morfologijo oz. kakor smo ga mi poimenovali 'določniški'. Znova smo prišli do paralele med stavkom in samostalniško zvezo.
 - V angleščini, nemščini, italijanščini je osrednja vloga določilnikov bolj očitna, tam ima vsaka samostalniška zveza nujno ob sebi določni ali nedoločni člen. Slovenščina določnega člena nima, se pa zdi, da je uporaba nedoločnega člena v pogovorni slovenščini (skoraj) obvezna
- (5) *S sabo je prnesu[?](en) piskr in začnu kuhat, z^{??}(enim) drugim piskrom pa je neki mahal naokoli.*
- (6) *^{??}(Eni) trije tipsoni so kr začeli utrujat. - *(uni) trije tipsoni ...*

- (nekateri) določilniki določajo sklon samostalnika
 - vsaka hiša, vsake hiše
 - vse hiše, vse hiše
 - vidim malo psov, malo psov je prišlo ... kost sem dal malo psom
 - nekaj psov vidim/ je prišlo ... kost sem razdelil med nekaj psi.
- Nekateri določilniki se ne sklanjajo
 - nekaj psov z nekaj psi
 - nekaj hiš z nekaj hišami
 - nekaj mest z nekaj mesti

- **Samostalniška zveza je dejansko določilniška zveza, zato bomo o njej govorili kot o DP (determiner phrase = določilniška zveza).**

- Ko pogledamo notranjo zbradbo samostalniške zveze (oz. določilniške zveze), vidimo, da imajo notranji deli DP-ja stalen besedni red (prim. Toporišič 2001):
- Če začnemo pri vrhu, vidimo, da je določilnik nujno prva sestavina samostalniške zveze, (7-8). Sledi mu kazalni zaimek, njemu pa števnik, ki načeloma ne more biti levo od kazalnega zaimka (oz. se zdi, da je kazalni zaimek v tem primeru kot nekakšen pridevnik). Nedovoljen vrstni red je tudi pridevnik > števnik, (11-12).

- določilnik → kazalni zaimek, števnik

(7)	<i>vsi tisti tam</i>	vs.	<i>*tisti vsi tam</i>
(8)	<i>ena tri mesta</i>	vs.	<i>*tri ena mesta</i>
ampak:	<i>nekaj tistih jabolčk</i>	vs.	<i>tistih nekaj jabolčk</i>

- kazalni zaimek → števnik

(9)	<i>tistih pet jabolčk</i>	vs.	<i>?pet tistih jabolčk</i>
(10)	<i>te tri knjige</i>	vs.	<i>?tri te knjige</i>
			<i>?deset teh knjig</i>
			<i>*sto eno to knjigo (bi kupil)</i>

- števnik → pridevnik

(11)	<i>tri rumene rožice</i>	vs.	<i>*rumene tri rožice</i>
(12)	<i>pet pijanih pobov</i>	vs.	<i>*pijanih pet pobov</i>

- Po tranzitivnosti lahko sklepamo, da bodo nedovoljeni tudi vrstni redi, kjer bo pridevnik pred kazalnim zaimkom ali pred določilnikom. To napoved podatki potrjujejo:

- določilnik → pridevnik

(13)	<i>vse rdeče srajce</i>	vs.	<i>*rdeče vse srajce</i>
(14)	<i>eni rdeči bicikli</i>	vs.	<i>*rdeči eni avti</i>

- kazalni zaimek → pridevnik

(14)	<i>tiste strgane hlače</i>	vs.	<i>*strgane tiste hlače</i>

- Dobili smo vrstni red: *določilnik → kazalni zaimek → števnik → pridevnik → samostalnik*

(15)	<i>vse tiste tri zelene hiše</i>
(16)	<i>*tri vse tiste zelene hiše</i>
(17)	<i>*tri tiste zelene vse hiše</i>
(18)	<i>*zelene tri tiste vse hiše</i>

(19) *zelene tiste tri vse hiše

(20) *tiste zelene tri vse hiše

(21) *tiste vse tri zelene hiše

(22) *tiste tri vse zelene hiše

(ta primer bi lahko še bil sprejemljiv)

(ok, vendar je tu 'vse zelene' pridevniška zveza)

- Ugotovljeni vrstni red ni značilen le za slovenščino, temveč je univerzalen. Opisal ga je že Greenberg leta 1963. Greenberg je pregledoval slovnice in ugotavljal skupne lastnosti jezikov in na podlagi tega predlagal številne univerzalije.
- Greenberg (1963) – univerzalija številka 20
 1. levo od samostalnika (kot levi prilastki) je vrstni red kazalnega zaimka, števnik in pridevnika vedno DEM > NUM > A = Kazalni z. > Števnik > Pridevnik
 2. desno od samostalnika (kot desni prilastki) je vrstni red istih elementov enak kot levo od samostalnika ali ravno obraten.

„When any or all of the items (demonstrative, numeral, and descriptive adjective) precede the noun, they are always found in that order. If they follow, the order is either the same or its exact opposite.“

- Cinque (2005) predela omenjeno generalizacijo, poišče jezike, ki ustrezajo posamičnim vrstnim redom ter morebitne izjeme zavrže.

a.	√	Dem	Num	A	N	(ogromno jezikov)
b.	√	Dem	Num	N	A	(veliko jezikov)
c.	√	Dem	N	Num	A	(zelo malo jezikov)
č.	√	N	Dem	Num	A	(malo jezikov)
d.	*	Num	Dem	A	N	(∅ – Greenberg 1963; Hawkins 1983)
e.	*	Num	Dem	N	A	(∅ – Greenberg 1963; Hawkins 1983)
f.	*	Num	N	Dem	A	(∅ – cf. Lu 1998,183)
g.	*	N	Num	Dem	A	(∅ – cf. Greenberg 1963; Lu 1998,162)
h.	*	A	Dem	Num	N	(∅ – Greenberg 1963; Hawkins 1983)
i.	*	A	Dem	N	Num	(∅ – Greenberg 1963; Hawkins 1983)
j.	√	A	N	Dem	Num	(zelo malo jezikov)
k.	√	N	A	Dem	Num	(malo jezikov)
l.	*	Dem	A	Num	N	(∅ – Greenberg 1963; Hawkins 1983)
m.	√	Dem	A	N	Num	(zelo malo jezikov)
n.	√	Dem	N	A	Num	(veliko jezikov)
o.	√	N	Dem	A	Num	(zelo malo jezikov)
p.	*	Num	A	Dem	N	(∅ – Greenberg 1963; Hawkins 1983)
r.	√	Num	A	N	Dem	(zelo malo jezikov)
s.	√	Num	N	A	Dem	(malo jezikov)
š.	√	N	Num	A	Dem	(malo jezikov)
t.	*	A	Num	Dem	N	(∅ – Greenberg 1963; Hawkins 1983)
u.	*	A	Num	N	Dem	(∅ – Greenberg 1963; Hawkins 1983)
v.	√	A	N	Num	Dem	(zelo malo jezikov)
z.	√	N	A	Num	Dem	(zelo malo jezikov)

- Cinque ponudi sledčo univerzalno zgradbo, ki naj bi razložila, zakaj najdemo v naravnih

človeških jezikih le zgoraj opisane vrstne rede. Zgradba sicer pojasni le en vrstni red, vsi ostali pa so izpeljani s pomočjo ene same vrste premikov.

– Neeleman in Abels (2009) predstavita drugačno rešitev, ki je v osnovi zelo podobna.

(23) [Q_{UNIV} ... [Dem ... [Num_{ORD} ... [RC ... [Num_{CARD} ... [Cl ... [A ... NP]]]]]]]]

– Tudi pridevniki imajo stalen vrstni red (tako trdi tudi Slovenska slovnica Jožeta Toporišiča)

– **vrstilni števnik** → **glavni števnik** → **svojilni pridevniki** → **lastnostni pridevniki**

(24) *prvi trije pionirji* vs. *trije prvi pionirji* („prvi pionir“)
prvi trije naši smučarji vs. *naši trije prvi smučarji* (prve vrste?)

(25) a. *Prve tri knjige, ki jih dobim v roko, bom vrgel v smeti.*

b. (*) *Tri prve knjige, ki jih dobim v roko, bom vrgel v smeti.*

– Zgornji primer (25b) je možen, če prva knjiga pomeni nekaj na temo 'prva knjiga, ki jo je nekdo napisal, vsekakor mora imeti oziralni stavek dosega nad vrstni števniki v (25b), da imamo pomen nekako takole
– [tri [[prve knjige], ki jih dobim v roke]]

(26) *pet Prešernovih kratkih pesmi* vs. **kratkih pet Prešernovih pesmi*
**Prešernovih kratkih pet pesmi*
pet kratkih Prešernovih pesmi
Prešernovih pet kratkih pesmi
(obstaja samo pet Prešernovih pesmi)

(27) *dva Janezova otroka* vs. *Janezova dva otroka*
(dva od x Janezovih otrok) (Janez ima samo dva otroka)

– **lastnostni pridevniki: kakovostni pred mernimi** –

(28) *vaše odlične dolge čokoladne palačinke* vs. **vaše dolge odlične palačinke*

– kazalni pred števnik – *ti prvi trije ... avtomobili*

(29) *ta dva politika* vs. *dva ta politika*

(30) *ti dve štruci kruha* vs. *dve ti štruci kruha*

(31) *tisti tretji avtomobil* vs. *tretji tisti avtomobil* (tu je kazalni zaimsek zelo očitno rabljen kot pridevnik)

– pridevniki:

– **splošni pridevniki > izrazi za starost, dobo > za barvo > deležniki > izvor ali pripadnost**

(32) *lepa stara rdeča obnovljena ruska hiša*

**stara lepa rdeča ruska hiša*

**rdeča stara lepa ruska hiša*

**rdeča lepa stara ruska hiša*

**ruska lepa rdeča stara hiša*

...

(33) *Zelen lipov list* vs. **lipov zelen list*

topel lipov čaj vs. **lipov topel čaj*

(34) *star rdeč avtomobil* vs. **rdeč star avtomobil*

– *rdeč star avtomobil* bi lahko bilo sprejemljivo, če nam *star avtomobil* predstavlja tip avtomobila (zadevo tudi izgovorimo malo hitreje). Tako recimo lahko tudi rečemo nekaj na temo *relativno mlad rdeč star avtomobil*

- (35) *tanek bel pravokoten papirnat list*
 */^{??}*bel pravokoten tanek papirnat list*
^{??}*pravokoten bel tanek papirnat list*
^{??}*papirnat bel pravokoten tanek list*
 **papirnat pravokoten bel tanek list*
 **tanek papirnat bel pravokoten list*

– načeloma so sicer vsi ti pridevniki prosti in se lahko pojavljajo kjerkoli. Vendar je eden teh vrstnih redov vedno precej boljši in precej bolj nezaznamovan (manj zaznamovan) od ostalih.

– **vrstni pridevniki so bliže samostalniku**

- (36) *mednarodni tečaj računalništva*
mednarodni računalniški tečaj
tri mesece dolg mednarodni tečaj
 **mednarodni (tri mesece) dolg tečaj*
- (37) *zanimiv računalniški tečaj*
 **računalniški zanimiv tečaj*
- (38) *zanimiv mednarodni znanstveni simpozij*
 **znanstveni mednarodni zanimiv simpozij*

– **na začetku lahko izrazi, ki ubesedujejo ugajanje**

- (39) *ljubka emajlirana vaza* vs. *emajlirana ljubka vaza*

– Rezultati domače naloge 4, ko ste ugotavljali, v kakšnem vrstnem redu se pojavljala pridevniki za obliko, velikost in barvo. Rezultati so precej dobri, saj kažejo očitno prednost enega vrstnega reda pred drugimi (če bi šlo za naključen vrstni red, bi pričakovali, da bodo vsi vrstni redi približno enakovredni, pričakovali pa bi tudi še en možen vrstni red, (40e)). Sprejemljivostne sodbe v oklepajih naj bi odsevale vašo skupinsko sodbo.

- (40) a. velikost > oblika > barva = 17 recimo: *velik okrogel rdeč balon*
 b. velikost > barva > oblika = 4 ([?])*velik rdeč okrogel balon*
 c. barva > velikost > oblika = 3 ([?])*rdeč velik okrogel balon*
 č. barva > oblika > velikost = 2 ([?])*rdeč okrogel velik balon*
 d. oblika > velikost > barva = 1 (^{??})*okrogel velik rdeč balon*
 e. oblika > barva > velikost = 0 (*)*okrogel rdeč velik balon*

– Če sestavimo vse do sedaj ugotovljene/opazovane vrstne rede parov pridevniških besed, dobimo nekaj podobnega seznamu v (41), ki je sicer pobran ven iz članka:

– Scott, Gary-John. 2002. „Stacked Adjectival Modification and the Structure of Nominal Phrases“. V Guglielmo Cinque *Structure of DP and IP*. Oxford University Press.

– Prav vse vrste pridevniških besed niso enako strogo postavljene v zgradbo samostalniške zveze, vendar so vsaj tisti elementi, ki stojijo levo od pravih pridevnikov, precej fiksni.

- (41) *določilnik > vrstilni števnik > glavni števnik > subjektivna ocena > ?evidencial > velikost > dolžina > višina > hitrost > ?globina > širina > teža > temperatura > ?mokrost > starost > oblika > barva > narodnost/izvor > material > [mesto za dele besednih zvez] > samostalnik*

– Kakor vidimo, je vrstni red, ki smo ga našli v slovenščini (/ki je vseč večini), tudi vrstni red, za katerega se predpostavlja, da je univerzalen. To na nek način potrjuje pravilnost naše ugotovitve o vrstnem redu pridevnikov v slovenščini.

Sedaj si lahko ogledamo še nekaj lastnosti posameznih elementov samostalniške zveze.

Števniki (Franks 1994, 2002, Rutkowski 2001 – podobne lastnosti števnikov v slovanskih jezikih)

- Ob natančnejšem pregledu obnašanja števnikov opazimo, da se ne obnašajo enotno. Opazimo lahko najmanj tri skupine števnikov (zadevo lahko delili še naprej). Števniki se razlikujejo glede na obrazila, glede na sklon v katerem se pojavlja samostalnik in glede na ujemanje, ki ga samostalniška zveza zahteva na glagolu.

– pridevniški

- jedrni samostalnik določa spol števnika, ki se mora s samostalnikom ujemati v spolu, sklonu in številu. Število je sicer hecen pojem za takšno debato, saj števnik določa število samostalniku, ne samostalnik števniku, vendar je tu bistveno, da se slovnično število med samostalnikom in tem števnikom ujema.

(42) *ena hiša, en korak, eno mesto* *eni hiši manjka streha*
dve hiši, dva koraka, dve mesti *dvema mestoma ne morejo dati prvenstva*
tri hiše, trije koraki, tri mesta *trem konjem je vrgel preveč sena*
štiri hiše, štirje koraki, štiri mesta *štirim miškam je postregel s sirom*
sto dve hiši, sto dva koraka, sto dve mesti, ...

- Števnik nima nikakršne posebne zahteve do samostalnika glede sklona ali števila.
- Samostalniška zveza s takšnim števnikom se obnaša v stavku povsem običajno. Z glagolom se ujema v spolu in številu (seveda tudi osebi, vendar so samostalniki tako ali tako samo v tretji osebi).

(43) *Dve hiši sta bili podrti.*
Tri črpalke so bile zaprte.
Štirje prijatelji so odšli iskat Kosobrina.

- V vseh pogledih se ta števnik obnaša kot pridevnik:

– jedrni/členski

- Števnik ima nespremenljivo obliko za vse spole. Glavni števnik določa sklon jedrnemu samostalniku v imenovalniku in tožilniku. Samostalnik je v rodilniku množine. Števnik se obnaša kot jedro samostalniške zveze.

(44) *pet hiš, pet korakov, pet mest*
sto hiš, sto korakov, sto mest
tisoč hiš, tisoč korakov, tisoč mest

- Celotna samostalniška zveza ne sproža glagolskega ujemanja. Glagol ima obliko za tretjo osebo srednjega spola ednine (spomni se na obravnavo ekspletivnih zaimkov *it* v angleščini)

(45) *dva tisoč evrov je bilo premalo / *so bili premalo*
*tri tisoč evrov je bilo premalo / *so bili premalo*
*pet tisoč evrov je bilo premalo / *so bili premalo*

- V drugih (odvisnih) sklonih se samostalnik normalno sklanja, medtem ko števnik sklanjamo neobvezno (tako Toporišič 2001). Sklanjanje števnika je sicer v določenih primerih skoraj obvezno v drugih pa ravno obratno prej nezaželeno ali celo nemogoče. Zdi se, da nižje številke zahtevajo sklanjanje, medtem, ko je pri višjih številih to bolj prosto.

(46) *Petim hišam se podira streha.* **Pet hišam se podira streha.*
pred petimi leti **pred pet leti*

(47)	<i>Dimnik je spucal že desetim hišam.
z desetimi evri v žepu
pred desetimi leti
pred enajstimi leti
pred dva in dvajsetimi leti</i>	<i>*Dimnik je spucal že deset hišam.
?z deset evri v žepu
?*pred deset leti
*pred enajst leti
?*pred dva in dvajset leti</i>
(48)	<i>Stanovanja so prodali stotim družinam
pred stotimi leti
??pred tisočimi leti
?pred tisoče leti</i>	<i>Stanovanja so prodali sto družinam.
pred sto leti
pred tisoč leti</i>
(49)	<i>Hiše so porušili sto dvajsetim družinam.
pred sto dvajsetimi leti</i>	<i>??Hiše so porušili sto dvajset družinam.
?pred sto dvajset leti</i>
(50)	<i>??Kupil si je hišo s petimi tisočimi kvadratnimi metri vrta.
?Kupil si je hišo s pet tisoč kvadratnimi metri vrta.
Kupil si je hišo s pet tisoč kvadratnih metrov vrta.</i>	

- Zadnja opcija dejansko sodi že v naslednjo skupino števnikov.
- **Dodatek:** kot vidite iz primerov tipa 'sto dvajsetimi', se sklonilo nahaja samo na zadnjem delu kompleksnega števila. Če bi celotno število obravnavali kot eno samo besedo, ne bi bilo s tem nič čudnega, vendar se kompleksna števila lahko obravnava tudi kot več besed skupaj, kar je še toliko bolj očitno pri primerih tipa 'devetsto devetindevetdeset tisoč petsto dvaindvajset', kjer med posameznimi deli števila delamo povsem naravne premore. Če je takšna številka dejansko sestavljena iz večih besed, je zanimivo, da se sklonska pripona dodaja samo na njen skrajni rob (podobno v angleščini saški roditelj dodajamo na konec poljubno kompleksne samostalniške zveze: 'Jack and Jill's house' itd.), kar se imenuje besedno zvezna pripona (phrasal affix).
- Nekaj posebnosti:

(51)	<i>??Prišel bo s pet minut zamude.</i>	<i>/s petimi minutami zamude.</i>
	<i>Z dva tisoč stranmi je tole najdebelejša knjiga v knjižnici.</i>	
	<i>??Z dvema tisočema strani je tole najdebelejša knjiga v knjižnici.</i>	
	<i>??Z dvema tisoči strani je tole najdebelejša knjiga v knjižnici.</i>	

- samostalniški / členski

Ti števniki se obnašajo dvojno, kot samostalniki in kot člani. Ko se obnašajo kot samostalniki, se sklanjajo kot samostalniki, pomensko jedrni samostalnik samostalniške zveze pa je v roditelju množine. Ko se obnaša kot člen, sproža glagolsko ujemanje s 3. osebo ednine srednji spol. Ne ohranja pa enake oblike, ko pred njega damo drug števnik (prim. *dva tisoč, pet tisoč* - **dva tisoča, *pet tisočev*). Množinska oblika za člen je 'milijone' za samostalnik pa 'milijoni'. Pri *pet* se različici znova združita in v obeh primerih prožita ujemanje s 3. os. ed. sr. sp.

(52)	a.	<i>milijon tolarjev</i>	<i>Milijon tolarjev je ležalo na mizi.</i>
			<i>Milijon tolarjev je ležal na mizi.</i>
	b.	<i>dva milijona tolarjev</i>	<i>*dva milijon tolarjev</i>
			<i>Dva milijona tolarjev je bilo dovolj / sta bila dovolj.</i>
	c.	<i>tri milijone tolarjev</i>	<i>?trije milijoni tolarjev</i>
			<i>Trije milijoni tolarjev *je izpuhtelo / so izpuhteli.</i>
			<i>Tri milijone tolarjev je izpuhtelo / *so izpuhteli.</i>
	č.	<i>pet milijonov tolarjev</i>	<i>je izpuhtelo / *so izpuhteli</i>
		<i>*pet milijone tolarjev</i>	<i>je izpuhtelo</i>

- Števniki *milijon* se lahko sklanja kot samostalnik ali pa kot členski števniki (kjer imamo zopet načeloma dve možnosti nesklanjalno in sklanjalno, ki pa se ne zdi mogoča pri *en milijon* in *dva milijona*). Zgradbi primerno se obnaša tudi pomensko jedrni samostalnik sam. zveze. Če je *milijon* samostalnik, bo jedrni samostalnik vedno v rodilniku množine, ko je *milijon* člen, pa se tudi jedrni samostalnik sklanja.

(53) *Ostal je brez enega milijona tolarjev.* _____ *?Ostal je brez en milijon tolarjev.*

Škodo je poplačal z enim milijonom tolarjev.

??Škodo je poplačal z en milijon tolarji.

Avto je popravil z dvema milijonoma tolarjev.

Avto je popravil z dva milijona tolarji.

S tremi milijoni tolarjev je kupil hišo.

??S tri milijone tolarjev je kupil hišo.

??S tri milijone tolarji je kupil hišo.

**S tremi milijoni tolarji je kupil hišo.*

Pomagal si je s petimi milijoni tolarjev.

?Pomagal si je s pet milijoni tolarjev.

**Pomagal si je s pet milijoni tolarji.*

**Pomagal si je s petimi milijoni tolarji.*

- dejansko to ni pravo člensko obnašanje saj spreminja svojo obliko tudi v imenovalniku (primerjaj *sto* in *tisoč* – *dvesto*, *tristo*, *petsto* ... *dva tisoč*, *tri tisoč*, *pet tisoč* ...).

– samostalniški

- ni variacije med števnikih, četudi se zdi, da se vsaj v določenih pogledih tudi *milijarda* lahko obravnava kot števniki mešanega tipa. Jedrni samostalnik je sicer vedno v rodilniku, vendar pa je glagolsko ujemanje lahko z *milijardo* ali pa 3. os. ed. sr. spol. Tudi ko pride do oblike števnikih v odvisnih sklonih, ni vse najbolj jasno.

(54) a. *milijarda evrov*

b. *Dve milijardi evrov je izpuhtelo / sta izpuhteli.*

c. *Tri milijarde evrov je izpuhtelo / so izpuhtele.*

č. *S tremi milijardami evrov si je kupil hišo.*

??S tri milijarde evrov si je kupil hišo.

Trem milijardam evrov nihče ne reče „ne“.

**Tri milijardam evrov nihče ne reče „ne“.*

- S to kratko predstavitevijo, debata o števnikih še zdaleč ni končana. Še vedno obstaja precej nepojasnjenih podrobnosti. Vseeno se bomo tu lotili približne analize.
 - Med samostalniške števnikih lahko štejemo tudi samostalnikih narejene iz števil: *dvojica*, *trojica*, *četverica*/*četvorka*, *peterica*/*peterka*^{??} *petorka*, *šesterica*/*šesterka*^{??} *šestorka* ... Da so to pravi samostalnikih lepo vidimo tudi po tem, da jih lahko seštevamo in modificiramo s pridevnikih.
- (55) a. *Trojica fantov je bila precej glasna.*
- b. *Dve glasni trojici punc sta razgrajali pozno v noč.*
- c. ... prednost, ki si jo je doslej pridobila »luksemburška« šesterica, ...
- č. *Njegova udarna peterka je ta hip boljša od naše.*
- Manj očitno je, kaj so ločilni števnikih – *dvoje*, *troje*, *četvero*, *petoro* ...
 - *Troje srajc je strgal.*
 - Uporabljajo se skupaj z množinskimi samostalnikih, ali kot posamostaljeni števnikih ...

Kaj pa zgradba?

- Vsi števniki so načeloma v enakih pozicijah. Le samostalniški so dejanski samostalniki, ki imajo pomensko jedrni samostalnik za svoje dopolnilo. Sicer pred vse števnike lahko dodajamo nekakšne pridevnike/prislove, vendar je tudi tu nekaj razlik.
(56) *dobrih sto študentov* / *dobre sto študentov*
dobrih pet tisoč študentov / *dobre pet tisoč študentov*
dobrih pet milijard ljudi / *dobre pet milijard ljudi*
dobra milijarda ljudi / **dobre milijarda ljudi*
- kakor je razvidno iz zgornjih primerov, se pred celoten števnik lahko dodata tako števniška modifikatorja 'dobre' kot 'dobrih'. Razlika med njima je, da je 'dobre' prislov in se lahko uporablja le kot direkten modifikator pridevnika ali člena/jedra, 'dobrih' pa je pridevnik (ima isti sklon kot ostali pridevniki) in se posledično lahko uporabi tudi kot modifikator samostalnikov.
- Razlika je opazna že na prvi ravni, četudi ni povsem regularna (oz. ne sledi našim predvidevanjem v celoti). Z enostavnimi števili bi pričakovali, da bo možen le prislov 'dobre' (npr. *dobre pet let*), s samostalniki pa le pridevnik 'dober/a/ih' (ker se pridevnik ujema z jedrnim samostalnikom ima seveda več pojavnih oblik, pač odvisno od tega, kaj je jedrni samostalnik samostalniške zveze). Podobno kot velja za nedoločni člen 'en', ki se lahko uporablja tako v prislovni kot v pridevniški obliki 'ene pet let' in 'enih pet let' (s pomensko razliko, ki jo bomo obravnavali kasneje), lahko tudi običajni pridevnik uporabimo v števniško modifikacijski poziciji (npr. *dobrih pet let*). Ne moremo pa uporabiti prislova 'dobre' za modifikacijo števnik 'milijarda'. (Milijon je zgradbeno dvoumen, saj imamo tako členski obliki 'dobre milijon ljudi' in 'dobrih milijon ljudi' kot samostalniško 'dober milijon ljudi'.)
(57) **pet dobrih tisoč študentov* / **pet dobre tisoč študentov*
pet dobrih milijard ljudi / **pet dobre milijard ljudi*
gromozanskih pet milijonov čebel / *ena gromozanska milijarda muhc*
- Razlika se pojavi, če pogledamo modifikacijo sestavljenih števil. Medtem ko števnik *pet tisoč* ne dovoljuje modifikacije notranjega sestavnika števila, kar bi pričakovali, če je vse skupaj ena sama številka v enotni poziciji, števnik *pet milijard* takšno modifikacijo dovolje, ker se nahajata števnik *pet* in *milijard* v različnih pozicijah, *pet* v jedru števniške zveze, *milijard* pa v jedru samostalniške zveze.
- Različnost pozicije je opazna tudi iz primerov (58). Števnik *pet milijard* načeloma dovoljujejo dva modifikatorja (primeri (58a) so sicer mejni, vendar primerjalno še vedno precej boljši od (58b)), števniki tipa *pet tisoč* pa tega nikakor ne dovoljujejo.
(58) a. *dobrih pet dobrih milijard ljudi* / *dobre pet dobrih milijard ljudi*
b. **dobrih pet dobre milijard ljudi* / **dobre pet dobre milijard ljudi*
- Le pred samostalniške števnike lahko dodajamo prave pridevnike, (59). Samostalniški števniki imajo tudi svoj lasten spol, kar se lepo vidi po ujemanju na pridevniku *velika*. Števnik *sto* nima lastnega spola, zato je edino predstavljivo ujemanje s samostalnikom, ki pa je ravno tako neslovnično.
(59) *velika milijarda ljudi* vs. **velikih sto ljudi*
- Podobno kot modifikacijski pridevniki 'dobre'/'dobrih' se načeloma obnaša tudi omenjeni nedoločni člen 'en'/'ene', nedoločni zaimek 'kakšne'/'kakšnih', svojilni pridevniki 'moje'/'mojih' („moje 100 strani“ - s pomenom, 100 strani, kakor bi jih določil/preštel jaz) itd.

- Kaj to pomeni, če zadevo prenesemo na prejšnje ugotovitve o stalnem vrstnem redu?
 - Ker so števniki najnižji element v zgornjem delu zgradbe samostalniške zveze, se pravi, da se pojavljalo le pred pridevnikom in samostalnikom, kakšnih večjih razlik niti ne pričakujemo. Kot smo zgoraj ugotavljali, je načeloma nekaj razlike v interakciji s pridevniki, vendar kljub vsemu števniki/samostalniki 'milijarda' ni povsem prost glede sopojavljanja s pridevniki (omejitve so zelo verjetno pomenske narave, saj ni prav očitno, kaj naj bi predstavljalo recimo 'globoka milijarda tolarjev'/'zelena milijarda tolarjev'). Po drugi strani pa se vsako modifikacijo števila 'milijarda' da prenesti tudi na druga števila.
- (60) a. *tisti dve hiši, tistih pet hiš, tistih sto hiš, tista milijarda hiš*
 b. *dve tisti hiši, pet tistih hiš, tisoč tistih hiš, milijon tistih hiš*
- Opazna razlika med obojimi števniki je še v tvorbi pridevnikov. Iz 'milijarda' se zelo regularno naredi pridevnik 'milijarden' (*milijardna milijarda čevljev*), medtem ko tvorjenje pridevnikov iz pravih števnikov ni tako očitno (??*petornih pet čevljev*??)

Nazaj k določilniku

- opazne razlike med posameznimi elementi opazamo tudi znotraj razreda določilnikov. Podobno kot števniki, se tudi določilniki ločijo med pridevniške, jedrne/členske in samostalniške

Pridevniški

- imajo pridevniška obrazila, nimajo posebnih sklonskih zahtev za jedrni samostalnik, ter dopuščajo glagolsko ujemanje z jedrnim samostalnikom. Takšni določilniki so *vsí, vsak, oba, noben, cel ...*

(61)	<i>Vsi prijatelji so se prijavili.</i>	IMEN	- glagolsko ujemanje
	<i>Vse hiše so bile porušene.</i>		
	<i>Vse ljudi sem videl.</i>	TOŽ	
	<i>Z vsemi ljudmi je hotela plesati.</i>	ORO	
(62)	<i>Vsaka hiša je lahko velika.</i>	IMEN	- glagolsko ujemanje
	<i>Vsako dleto je bilo prešteto.</i>		
	<i>Vsako hišo je moral pogledati.</i>	TOŽ	
	<i>Pri vsaki hiši se je ustavil.</i>	MES	
(63)	<i>Oba konja sta priskakljala.</i>	IMEN	- glagolsko ujemanje
	<i>Obe ovci sta bili postrženi.</i>		
	<i>Oba konja sem prijavil za dirko.</i>	TOŽ	
	<i>Obema konjema sem dal oves.</i>	DAJ	
	<i>Z obema konjema sem tekmoval.</i>	ORO	

Jedrni/členski

- V osebkovi poziciji, ko je cela samostalniška zveza v imenovalniku, zahtevajo rodilniško samostalniško dopolnilo. V drugih sklonih se samostalnik normalno sklanja.
- Sami določilniki se lahko sklanjajo ali pa tudi ne (podobno kot je to veljalo za jedrne števnike). Pri določenih določilnikih sklanjanje absolutno ni možno (e.g. *nekaj*).

(64)	<i>Par ljudi je prišlo.</i>	ROD	
	<i>Par ljudi sem videl.</i>	ROD	
	<i>Par ljudem sem pokazal hudiča.</i>	DAJ	<i>parim ljudem ...</i>
	<i>S par ljudmi sem se srečal .</i>	ORO	<i>s parimi ljudmi ...</i>

- (65) *Več hiš se je porušilo.* ROD
Več hiš je hotel porušiti. ROD
Več hišam sem naredil načrte. DAJ *večim hišam ...*
Z več hišami se ukvarja. ORO *z večimi hišami ...*
- (66) *Malo ljudi ve za kaj se gre.* ROD
Malo ljudi je bilo poslikanih. ROD
Malo ljudem sem zaupal skrivnost. DAJ **malim ljudem ...*
Z malo ljudmi sem se pogovarjal. ORO **z malimi ljudmi ...*
- (67) *Nekaj hiš se je porušilo.* ROD
Nekaj hiš je porušil. ROD
Nekaj ljudem je dal denar. DAJ **nečemul* nekomu ljudem*
Z nekaj hišami se ni mogel pohvaliti. ORO **z nečim hišami*
- podobno se obnašajo še *dosti, največ, toliko* itd.

samostalniški

- nekateri se obnašajo kot samostalniki oz. so samostalniki. Pomensko jedrni samostalniki so vedno v rodilniku, glagolsko ujemanje, pa je seveda vezano na samostalnik 'večina'. Ker je 'večina' samostalnik, lahko pred njega dodajamo pridevnike, ki jih pred ostale ne moremo.
- (68) *Večina obiskovalcev je zamudila.*
Z večino obiskovalcev si ni mogel pomagati.
Velika večina zgradb v mestu je slabo obnovljenih.
- Lahko bi rekli, da obstaja tudi mešani vzorec jedrni/samostalniški določilnik, saj 'par' lahko uporabljamo tudi kot samostalnik.
- (69) *Par zaljubljenecv je prišel.*
S parom zaljubljenecv si ni imel kaj pomagati.
- Pred ostale (torej nesamostalniške) določilnike lahko dodajamo le prislove, recimo 'veliko'
- (70) *Veliko več srednješolcev gleda Velikega brata kot Dnevnik.*
Zelo veliko športnikov trenira vsak dan.
Precej malo navijačev je pravih športnikov.

	določilniki	sledeči sam.	ali se dol. sklanja	ali se v odvisnih sklonih sklanja sam.	glagolsko ujemanje
pridevniški	<i>vsi, vsak, oba, noben</i>	imen. ed (<i>vsak, noben</i>) imen. dv. (<i>oba</i>) imen. mn. (<i>vsi</i>)	da	da	z jedrnim samostalnikom
členski - jedrni	<i>nič, nekaj, malo, precej, mnogo, veliko, dosti, ogromno, več, največ, preveč</i>	rod.mn.	da (<i>dosti, mnogo, ogromno, več, preveč</i>) ne (<i>nekaj, malo, velik, dosti, nič, precej, mnogo,</i>	da	3. os. ed. sr.

			<i>ogromno, več, preveč, največ</i>		
„dvoživke“	<i>par</i>	rod. mn.	ne / da	da / ne	3. os. ed. sr. sp / 3. os. ed. m. sp
samostalniški	<i>večina</i>	rod. mn.	da	ne	3. os. ed. ž

ZGRADBA?

- Pozicija je za vse enaka. Ponovno velja, da naj bi pridevniški zasedali določilo ustrezne funkcionalne zveze znotraj samostalniške besede, medtem, ko naj bi jedrni bili jedra teh funkcionalnih zvez.
- le samostalniški so dejansko jedrni samostalniki samostalniške zveze

Imena

- Za imena veljajo določena posebna pravila. Ker se lahko združujejo s celotno določilniško zvezo, bomo rekli, da so imena dejansko določilniška jedra.

(71) *Janez in tisti fant tam spodaj.* *Njega in Janeza nisem ...*
Pivo smo spili s Petrom in vsemi njegovimi prijatelji. *Mi z Janezom ...*
- Lastna imena so D-ji (so nekaj posebnega – Carlo Semenza na Zemonu okt. 2006)